

*Takrat graščak se zakrohota:
»Kaj odrešenje mi mar!
Ženske, le to je užitek moj,
vino in čast in denar!*

*Živi, moj starček, kot jaz živim:
mučim, obešam, morim
kmete tlačane, a vse noči
trdno in mirno prespim!«*

*Čudež zgodi se s puščavnikom,
v besnosti kri mu vzkipi,
plane h graščaku Gluhovskemu,
nož mu v srce zasadi.*

*V hipu, ko pan je s krvjo oblit
padel na sedlo z glavó,
padel je s hruščem in truščem hrast,
padlo je silno drevo.*

*Padel je hrast in puščavniku
grehi so padli s srca! ...
Da bi odrešil nekoč še nas,
vdano molimo Boga!*

(Ob šestdesetletnici smrti N. A. Nekrasova prevedel Mile Klopčič.)

SLOVENSKA GLASBENA AKADEMIJA

MARIJAN LIPOVŠEK

Leta 1936. je meseca junija slavil državni konservatorij v Ljubljani 10letnico obstoja. Že sledečo jesen se je začelo v glasbenih in izven-glasbenih krogih gibanje, ki je šlo za tem, da bi se ustanovila v Ljubljani glasbena akademija. Ker je ta želja in zahteva tako važna za slovensko glasbeno kulturo, hočem na kratko podati osnovne misli tega gibanja.

Šolsko-administrativni ustroj ljubljanskega konservatorija je v glav-nem povzet po zagrebški glasbeni šoli in akademiji. Država je prevzela konservatorij tako, da je izprva poddržavila nekatere učne moči, katerih število znaša sedaj okrog 15. Sčasoma je začela država plačevati tudi najemnino za prostore, za kurjavo, razsvetljavo i.t.d., torej vse tiste izdatke, ki jih ima itak vsaka šola predvidene v svojem proračunu. Raz-lika med normalno ustanovljeno šolo in med našim konservatorijem je pa ta, da je vsaka šola z z a k o n o m postavljena, kar naš konserva-torij ni. Glasbena Matica, ki je konservatorij ves čas upravljala, je z diplomatsko spretnostjo dosegla v Beogradu vsaj proračunsko poddržav-ljenje, kajti zavedala se je, da bi zahteva po zakonsko utemeljenem zadostnem proračunu naletela v Béogradu, kjer niso hoteli

nikdar razumeti slovenskih potreb, na velik odpor. Toda med obstoječimi srednjimi ali strokovnimi šolami in med konservatorijem ni samo te razlike! Glavna razlika, ki jo slovenski narod praktično občuti, je ta, da je proračun našega konservatorija naravnost beraški. Da obdelamo najprej personalno vprašanje: velika večina učnih moči na zavodu je bila nameščena v sedanjo 9. položajno skupino, to se pravi, da so dobivali pedagogi, med katerimi so znana imena kakor Ravnik, Šlais, Škerjanc, od države manjšo plačo, kakor ljudskošolski učitelji, ker na konservatoriju iz neznanih razlogov država ni izplačevala stanarine. Toda ne samo, da jih je država tako sramotno nastavila, iz nerazumljive malomarnosti je pustila nekatere vseh 10 let brez vsakega napredovanja v teh nizkih položajih. Torej jim je po krivici vzela in si po krivici prisvojila to, kar jim gre po zakonu. Kajti če bi danes kdorkoli izmed teh učnih moči šel v pokoj, bi mu država izplačevala samo tisto pokojnino, ki ustreza 9. položajni skupini. Ne pozabimo, da so to ljudje, stari okrog 40 let in da je teh zamujenih deset let, če ostane pri tem stanju, za vedno izgubljenih za pokojnino!

Nato so na vrsti tako zvana materialna vprašanja. Vse, kar spada v šolskem proračunu pod ta naslov, je na državnem konservatoriju nezadostno. Nimamo lastnih klavirjev, nimamo v zadostni meri lastnih učil, imamo le majhen arhivček, nimamo niti ene primerne učne sobe — vsi prostori so nehygienični in za glasbeni pouk nezadostno opremljeni — kaj šele, da bi imeli lastno poslopje! Da pa se je zavod sploh lahko vzdržal, je moral plačevati slovenski narod letno velike vsote, da so učitelji sploh lahko primerno živeli in da se je na zavodu lahko ohranila možnost poučevanja.

Ta čas pa se je v Beogradu ustanovila glasbena akademija, ki je dobila okrog poldrugi milijon letnega proračuna, novo poslopje, novo opremo v učnih sobah, okrog enajst tovarniško novih klavirjev najboljših svetovnih znamk (Stanway, Foerster, Bechstein) in (v proračunu vključena) sijajna nameščenja učnih moči: redne in izredne profesorje in docente na visoki in zadostno število profesorjev na svoji srednji šoli. V Zagrebu je akademija sicer že prej obstajala, njen proračun je bil večji kakor ljubljanski, učencem tudi ni bilo potreba plačevati ukovine, toda niti personalna niti materialna vprašanja niso bila zadostno urejena. Zato sta ljubljanski konservatorij in zagrebška akademija danes v glavnem na istem: oba se borita za dosego in priznanje tistih pravic, ki jih ima Beograd.

Ker je Glasbena Matica iz neznanih razlogov molčala in ni dala vedeti, ali kdo za to v Beogradu posreduje, se je ustanovilo v Ljubljani društvo »Glasbena akademija«, ki je z nazivom označilo svoj glavni cilj: z raznimi političnimi in nepolitičnimi zvezami doseči v Beogradu zakonsko utemeljitev popolne glasbene akademije z istimi pravicami kakor jih ima Beograd. Med tem je tudi Glasbena Matica v Beogradu posredovala in glavni uspeh tega je bil, da se je uredba za beograjsko akademijo pripravila tudi za ljubljansko in zagrebško akademijo. Uredba razpravlja o vseh vprašanjih, o šolski administraciji (razdelitev letnikov in razredov), o personalnih zadevah in o materialnih izdatkih. Vodji ljubljan-

skega konservatorija in zagrebske akademije ter gospodje iz prosvetnega ministrstva so lani okrog 1. decembra po večdnem delu sestavili sporazumno svoje predloge, ki se naj uvedejo v že obstoječo uredbo o glasbenih akademijah, v kolikor zahtevajo to posebne razmere v Zagrebu in Ljubljani. Odvisno je sedaj od ministrskega sveta in od parlamenta, če to uredbo sprejmeta, da postane zakon. Prej pa mora še prodreti v finančnem odboru, kar je najkočljivejša točka na vsej njeni dolgi poti. Nikakor ne tajimo, da nimamo mnogo upanja, da bi predlog omenjene pripravljalne komisije prodrl neizpremenjen. V beograjskih uradih znajo dobro okrcati take predloge! Tudi doživljamo preveč razočaranj z drugimi javnimi zadevami, kakor z ljubljansko bolnico, s kemičnim institutom, s postajnim poslopjem i.t.d. Beograjčanom prav radi privoščimo njihovo akademijo, toda morajo nam dati tudi našo. Nevarnost je namreč, da zaradi grozeče centralizacije, ki se javlja zadnje čase v državni upravi, reče Beograd: »Ni vam treba posebnega zavoda za glasbeno vzgojo, dovolj sta eden ali dva v državi.« Hrvati bodo dobili svojo akademijo že zaradi izjemnega političnega položaja in zaradi močne sloge, s katero branijo v Beogradu svoje interese. Toda tudi Slovenci moramo izvajati lastni glasbeni zavod! Zakaj bi moral slovenski študent hoditi iskat pouka drugam, kjer mu ga ne morejo nuditi tako specifičnega kakor doma? Glasbena umetnost je tako svojevrstna narodova last, izraz njegovih najglobljih posebnosti in lastnosti! Nihče ne more na tujem dojemati tistega, kar mu lahko svojstvenega nudi domovina. Kajpak je lahko vsakdo vesel, če si gre v tujino tehniko opilit, obzorje si razširit in slog ugladit. Toda domovina mu mora prej dati toliko znanja in podlage, da postane nosilec naše kulture, da jo zagovarja in ji služi. Naj ne bo nikomur v spodtiko, če izpovem tu svoje mnenje, da smo Slovenci toliko različni od južnejših Slovanov, da moramo zaradi svoje posebne glasbene kulture zahtevati tudi svoje glasbene šole, če se nočemo izgubiti v neki mlačni mešanici srbsko-hrvatsko-slovenskega konglomerata. Naše načelo naj bo spoštovanje do ustvarjanja južnih sosedov v državi, a oni naj nam puste naše posebnosti.

Ne glede na to bi centralizacija glasbenih šol zahtevala od našega itak siromašnega naroda zopet le denarne žrtve. Bogati Beograjčani si smejo privoščiti šole doma, Slovenci, izmozgani od gospodarskih neprilik v vseh stanovih, pa naj trošijo denar za študente v Beogradu ali v Zagrebu!

Uganka nam ostane, zakaj Glasbena Matica ni dala tega vprašanja v javnost. Zakaj se o tem ni razpravljalo v dnevnem časopisu? Zakaj je Glasbena Matica dopustila, da je morala priti privatna pobuda, da se je to vprašanje sprožilo med zainteresiranimi krogi? Zakaj ni Glasbena Matica začela sama močnega javnega gibanja za doseg slovenske glasbene akademije, mu stopila na čelo in ga vodila?

Popolna glasbena akademija naj nam ohrani vse oddelke že obstoječe šole, visoki šoli naj da značaj in pravico univerz, uredi naj personalna vprašanja z nastavitvijo zadostnega števila rednih in izrednih profesorjev, docentov in srednješolskih profesorjev, popravi naj krivice, ki so se godile večini učiteljskega osebja na zavodu, uredi naj vsa materialna

vprašanja, zlasti vprašanje primernih instrumentov za pouk, in končno bo treba misliti tudi na zgradbo lastnega poslopja. Beograd nam mora dati tudi to! Slovenija se svoje vloge kot davke plačujoča dežela vse premalo zaveda!

In če akademije ne dobimo? Potem preti državnemu konservatoriju propad. Ne verjamem, da bo mogel narod še dalj časa vzdržati žrtve, ki jih zahteva od njega glasbeni pouk v teh okoliščinah kakor sedaj. Dotok učencev bo usahnil. Pouk postane popolnoma nesocialen, ker ga zmorejo plačevati samo premožni sloji, ki jih niti ni dosti, niti se ne rode iz njih posebni talenti. (Plenus venter . . .) Izbira gojencev postane tako prepičla in preenostranska, navezana le na ene in iste stanove.

Za zaključek naj še povem, da bi Slovenci taka kulturna vprašanja laže reševali z enotnim nastopom kakor pa z neslogo. To prekletstvo nad nami, ki grize nas vse, ki ga vidimo, nas lahko pogubi ne samo kulturno, temveč tudi politično. Kriv pa je temu vsak, ki je ali zaradi samoljubja ali zaradi nediscipliniranosti sejal med svoj krog razdor. Žal se mora za to pokoriti ves narod, vsak posameznik, dober ali slab.

BRATA ŠUBICA

(Ob njuni spominski razstavi.)

K. DOBIDA

Pred Janezom in Jurijem Šubicem v slovenski upodablajoči umetnosti minulega stoletja ni bilo prav za prav nobenega res velikega mojstra, ki bi se bil mogel uveljaviti tudi zunaj naših mejâ. Posamezniki so se razvili v iskane portretiste ali spretne pokrajinarje, toda njihov sloves ni segel daleč izven slovenskih dežel. Šubica sta bila prva, ki sta dosegla priznanje doma, hkrati pa se uveljavila kot enakovredna sodobnikom tudi v tujini. Zato ni čudno, da veljata brata Šubica za začetnika novega, zavestno slovenskega slikarstva, ki je prekoračilo ozke domače meje in se začelo bogateje in živahneje razvijati prav za prav šele od njunega nastopa naprej.

Izšla sta, potomca podeželske podobarske in slikarske rodovine svobodnih kmetov iz Poljan, oba iz Wolfove delavnice. Ta njun učitelj, ki se je sam imel za poslednjega dediča velikih naših baročnih slikarjev, jima je skušal vliti vsaj spoštovanje pred to dediščino, če je že njima žive ni mogel popolnoma zapustiti. In res — oba brata sta se vselej s ponosom in navdušenostjo spominjala svojega prvega vzornika, kjer sta dobila temeljne napotke v deželo umetnosti. Wolf, skoro izključno cerkven slikar, ki je bil prav za prav zakasnel nazarenec, je skušal ohraniti živo izročilo baročnega slikarstva in ga prilagoditi dobi, v kateri je delal. Kot freskant je res dosegel znatno višino in dostojno nadaljeval izročilo starih, bil pa ni ne iskalec novih potov, ne velika stvariteljska osebnost. Vendar v tistih letih razen Wolfa v Sloveniji ni bilo nobenega resničnega mojstra, zunaj je pa v nemški soseščini vladala romantika, ki je zaman